

E-KIRJAT
– SÄÄNTELYN KEHITTÄMISTARPEITA

28.10.2011

Pekka Heikkinen

KANSALLISKIRJASTO

16 40

NATIONALBIBLIOTEKET

RUNKO

I. Painettu aineisto: nykyinen sääntely

II.e-aineiston mukanaan tuomat haasteet

III.Eri ratkaisumallit: punnintaa

TEKIJÄN YKSINOIKEUDET SUOMEN LAISSA

OIKEUS VALMISTAA KAPPALEITA <-> OIKEUS SAATTAA YLEISÖN
SAATAVILLE

VÄLITTÄMINEN ESITTÄMINEN **LEVITTÄMINEN** NÄYTTÄMINEN

MYYMINEN VUOKRAAMINEN **LAINAAMINEN**

JURIDISESTI MONITASOINEN KYSYMYS

- 1) tekijän yksinoikeus levittää yleisölle
- 2) kun teoskappale myyty, levittämisoikeus raukeaa,
- 3) paitsi vuokraaminen/lainaaminen ->
- 4) maksettava korvaus teoksen lainauskäytöstä (PLR)
- 5) poikkeus tästä: tieteelliset kirjastot

TekijäL 19§

- lähtökohtana tekijän yksinoikeus määrätä teoskappaleen/ kirjan levittämisestä yleisölle, ml. lainaamalla
- kun teoskappale myydään tai pysyvästi luovutetaan tekijän suostumuksella, levitysoikeus raukeaa (“exhaustion”)
- perusteena se, että kirjat ja tallenteet ovat EY-oikeudessa *tavaroita*, joihin sovelletaan tavaroiden vapaan liikkuvuuden periaatetta

I. NYKYINEN MALLI: PAINETUT AINEISTOT

- lainaaminen on sallittua lupaa kysymättä, mutta tekijällä on oikeus korvaukseen
 - > eräänlainen *pakkolisenssi*
- ei koske elokuvateoksia tai tietokoneohjelmia
- aiemmin kaikki *kirjastot oli vapautettu* korvauksen maksamisesta, nykyään vain tieteelliset kirjastot
 - > lainauskorvausjärjestelmä 2006, tilityksiä 2010->

Suojattu teos <-> teoskappale

-”teos” tekijänoikeuslaissa on lähes lähes poikkeuksetta eri asia kuin **teoskappale** (kirja/tallenne tms.)

-lainaamista koskevassa 19§:ssä asia on kuitenkin toisin: tekijän levittämisoikeuden raukeaminen koskee **vain niitä teoskappaleita**, jotka on myyty/luovutettu

-> kirjasto ei saa antaa lainaksi itse valmistamiaan turvayms. kappaleita. Näiden fyysisten kappaleiden osalta levittämisoikeus *ei* ole rauennut

HUOM!

- vain levittämisoikeus raukeaa, sen sijaan mahdollisuus valmistaa teoksesta kappaleita edellyttää edelleen lupaa
- sillä, kuuluuko teos kirjaston kokoelmiin vai ei, *ei ole tekijänoikeussuojan kannalta merkitystä*
- myös internet-levitys edelleen luvanvaraista

Alueellinen raukeaminen?

- myös EU-alueen ulkopuolella myydyn teoksen saa antaa lainaan ilman lupaa
- esimerkiksi kirjastojen Yhdysvalloista ostamat kirjat tai äänitteet saa vapaasti antaa lainaan
- yksityishenkilö voi myydä myös EU:n ulkopuolelta ostamansa kirjan antikvariaattiin jne.

II. PERUSKÄSITTEET UUSIKSI

Mikä on “kirja”

- > lain sidos fyysisiin teoskappaleisiin
- > kenellä ovat oikeudet vuorovaikutteisesti luotuun sisältöön?

Mikä on “laina”

- > ajallisesti rajoitettu käyttö
- onko kyseessä ennemminkin “palvelu” kuin laina?

JURIDISIA KYSYMYKSIÄ

Mitkä oikeudet raukeavat/millä edellytyksillä:

- sidos fyysiseen teoskappaleeseen?
- ”myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu”-> levittämisoikeus raukeaa omistusoikeuden siirtyessä

Mikä on “yleisölle lainaamista”:

- ei sovellu yritysten kirjastojen toimintaan
- ei sovellu kirjastojen välisiin “lainoihin” (kaukolainaus)

Vuokraus- ja lainausdirektiivi

-”lainaaminen”= teoskappaleiden saattaminen yleisön saataville

- 1) rajoitetuksi ajaksi
- 2) ilman taloudellista etua
- 3) yleisölle avoimista laitoksista

Mikä EI ole laina

Näkövammaisten kirjasto Celia valmisti digitaalisia teoskappaleita ja toimitti nämä äänikirjat postitse asiakkaille

-äänikirjaa ei tarvinnut palauttaa eikä se muuttunut käyttökelvottomaksi->

TN 2007:10 omakirjalainastoiminta ei ollut lain rajoitussäännöksen piiriin kuuluvaa "lainaamista" (TekijäL 17§), maksettava korvaus Sanastolle

ONGELMIA

1) Lainsäädäntö ei kata

- tekijänoikeuslain näkökulmasta paperikirjan ja e-kirjan lainaaminen ovat täysin eri asioita
- > onko e-kirjan osalta edes kyse "lainaamisesta" (erilaisia malleja)

2) Sopiminen on hankalaa

- ei ole tietoa, *kenellä* oikeudet e-käyttöön ovat
- kustantajalla on vain ne oikeudet, jotka sille nimenomaisesti on siirretty
- ennen 1990-luvun puoliväliä ei osattu huomioida sopimuksissa

Sananvapausongelma?

Paitsi sopimisongelma,

- oikeuksien hankinta: miten mahdollista helpottaa
- raha + hinnoittelumallit

...myös sananvapausongelma?

- kustantajien mahdollisuudet kontrolloida omistamiensa aineistojen käyttöä ja estää kirjastoilta pääsy julkaistuihin teoksiin
- yleiset kirjastot: kustantajat eivät suostu lisensoimaan e-lainausta, edes maksua vastaan
- > asiakkailla pääsy entistä rajoitetumpaan aineistoon/informaatioon

JULKINEN TILA?

-interaktiivisuus, toisin kuin painettu kirja, e-kirja on muokattavissa->uudenlaisia oikeuksia

-yksityisyyden suoja: mahdollistaako lukemisen valvonnan?

-*”published, but not publicly available”*

-> aineisto häviää, kun ei enää kaupallisten kanavien kautta saatavilla

-> kirjastojen sosiaalinen rooli “julkisen tilan” ylläpitäjinä/
markkinamekanismin täydentäjinä uhattuna?

SOPIMISEN HAASTE?

- toisin kuin painetun aineiston osalta kirjastojen on *sovittava* e-aineiston käytöstä kustantajien/ oikeudenhaltijoiden kanssa
- > vaara, että **sopimuksilla syrjäytetään nykyiset lakisääteiset yksinoikeuden rajoitussäännöt**
- aiempaa suuremmat mahdollisuudet rajoittaa käyttöä myös **teknologisten suojakeinojen** avulla (sallittujen lainojen enimmäismäärä jne)
- myös ostetun aineiston käyttöoikeuksia mahdollista rajoittaa (!)

III. RATKAISUMALLEJA

A. julkinen valta huolehtii:

-sääntely+rahoitus

B. markkinavetoinen ratkaisu

-sopiminen

-valtiolta lähinnä sopimisen tuki

ERI VAIHTOEHDOT: EDUT/HAITAT

- A. lain rajoitussäännös: onko poliittisesti mahdollinen?
- B. sopimisen helpottaminen: tukijärjestelmät
- C. yksilölliset sopimukset: vie aikaa ja vaatii resursseja;
usein ei tietoa kenellä oikeudet ovat-> yhteistyön tarve

A. NYKYISEN MALLIN ULOTTAMINEN E-KIRJOIHIN: ONGELMIA

-painetun aineiston osalta nykyään ns. pakkolisenssi, eli

- 1) käyttö sallittua ilman lupaa
- 2) korvausta vastaan

-kustantajien mahdollisuudet kontrolloida käyttöä suurem-
mat kuin painetun aineiston osalta, tosiasiasa voi päättää
kenelle antaa pääsyn aineistoon

-> hinta asettuisi korkeammalle kuin vapaaehtoisesti
sopien?

B. ERÄS SOPIMISEN TUKIJÄRJESTELMÄ: SOPIMUSLISENSSI

-käyttäjän ja oikeudenhaltijoita kattavasti edustavan järjestön välinen sopimus, jonka vaikutukset on *lain nojalla* ulotettu koskemaan myös ei-jäseniä

-”laajennettu kollektiivinen lupa”/extended collective license

-perustuu myös järjestön puolelta vapaaehtoisuuteen, vrt. pakkolisenssi

-maksettava korvaus, ei välttämättä julkinen rahoitus

TANSKA 1.11.2011->

-yleisten kirjastojen (folkebiblioteker) ja e-kirjakustantajan (Publizon) välinen sopimus

-avoin sopimus: voi liittyä myöhemminkin

-julkinen valta osallistuu rahoitukseen, ei osapuolena neuvotteluissa

-tavoitteena lisätä pääsyä e-aineistoihin, hankkia kokemuksia

C. Yksilöllinen sopiminen

Tieteellisellä puolella aineiston käytöstä saatu sovittua yliopistojen henkilökunnan ja opiskelijoiden osalta

Yleisten kirjastojen osalta suurempi ongelma

-lainattu lukulaitteita, Turku: erillissopimuksella saatu tarjolle myös suojattua aineistoa; onko muualla?

-ongelmat: ei saatu sovittua lainausoikeuksista kysytyimpään aineistoon

-suuri sopimishaaste; riittääkö ammattiosaaminen?

NIIN TAI NÄIN: KUKA MAKSAA?

-SOPIMISONGELMA + RAHOITUSONGELMA

-e-aineiston osalta kustannukset jäisivät lisenssimaksujen muodossa kirjastojen kannettavaksi

-painettujen kirjojen osalta hyvitys oikeudenhaltijoille tulee valtion rahoittaman *kirjastokorvausjärjestelmän* kautta

-> kirjastokorvausjärjestelmän laajentaminen?

KOHTI YHTEISTOIMINTAMALLEJA?

-VKL, kustantajat, kirjailijat, myös Kansalliskirjasto (FinElib)

-e-Reading-hanke: pyritään luomaan malleja joilla kirjastot voisivat hankkia ja tarjota yleisölle kotimaisia sähköisiä aineistoja http://www.vkl.fi/toimiala/next_media_-ohjelma/ereading

-kustantajille suosituksia sähkökirjojen lisensiointimallien yhdenmukaistamiseksi

-kehitetään ja testataan hinnoittelu- ja liiketoimintamalleja joilla e-kirjoja myytäisiin kirjastojen käyttöön

KIITOS!

KANSALLISKIRJASTO

NATIONALBIBLIOTEKET